

ή ανεξαρτησία της δικαιοσύνης

ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Του ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

Τόν περασμένο Αύγουστο τὸ Μονομελὲς Πρωτοδικεῖο τῆς Ἀθῆνας ἔκρινε παράνομες τὶς ἀπεργιακὲς ἐκδηλώσεις τῶν τραπεζοϋπαλλήλων. Συνδικαλιστικοὶ φορεῖς καὶ τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης κατηγοροῦσαν μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης τὴν κυβέρνησιν ὅτι ἐπιδιώκει νὰ ἐλέγξει τὶς ἀπεργιακὲς κινητοποιήσεις μὲ τὴ βοήθεια τῶν δικαστηρίων. Καμιά κριτικὴ φωνὴ δὲν ὑψώθηκε ὅμως κατὰ τοῦ δικαστηρίου, ποὺ θεωρήσῃ ὅτι εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπέμβῃ στὴν ἐργατικὴ διαφορά. Ἡ ἀποψη ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὡς ἀνεξάρτητη εἶναι ὑπεράνω τῆς κριτικῆς ἀποτελεσε καὶ πάλι φραγμὸν στὴν κριτικὴ ἀνάλυση τῆς δικαστηριακῆς πρακτικῆς. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Μονομελοῦς Πρωτοδικείου δὲν εἶναι ὅμως μιὰ ἀπὸ τὶς χωρὶς ἰδιαίτερη σημασίαν ἀποφάσεις ποὺ ἐκδίδονται καθημερινά. Ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα τόσο γιὰ τὴν τακτικὴ τῆς κυβερνήσεως στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν, ὅσο γιὰ τὴν ἐξέλιξιν ποὺ προαναγγέλλει.

Ἡ ἐπίλυσις τῆς ἐργατικῆς διαφορᾶς ἀπὸ τὸ δικαστήριον ἐντάσσεται στὰ πλαίσια τῆς γενικότερης προσπάθειας τῆς κυβερνήσεως νὰ νομιμοποιεῖ κοινωνικὲς ἀντιθέσεις. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐλπίζει ὅτι θὰ ντύσει τὶς συμφέροντες γι' αὐτὴν λύσεις μὲ τὸν μανδύα τῆς δικαστικῆς ἀντικειμενικότητος, θὰ τὶς προσαρτήσει ἀπέναντι σὲ πολιτικὴν κριτικὴν. Ἡ νομιμοποίηση συμβαδίζει μὲ τὴν ἀπολιτικοποίηση. Θεμέλιος λίθος τῆς κυβερνητικῆς τακτικῆς εἶναι τὸ δόγμα τῆς ανεξαρτησίας τῆς δικαιοσύνης.

Τὸ δόγμα τῆς ανεξαρτησίας τῆς δικαιοσύνης διαμορφώθηκε στὴ Δυτικὴ Εὐρώπῃ ἀπὸ τὴν ἀνερχόμενη ἀστικὴ τάξιν στὴ διάρκειαν τοῦ ἀγῶνα τῆς ἐναντία στὸ φεουδαρχικὸ σύστημα. Ἡ ανεξαρτησία τῆς δικαιοσύνης ἦταν μέσον νὰ προσασπιστοῦν οἱ πολιτικὲς ἐλευθερίες τῶν ἀστῶν ἀπέναντι σὲς ὑπερβασιεῖς τοῦ μονάρχου, νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ κοινωνία τῶν ἀστῶν χωρὶς ἐπεμβάσεις τῆς κυβερνήσεως. Ἡ δικαιοσύνη ὡς ἀνεξάρτητος ἐκφραστὴς τῆς λαϊκῆς θέλησεως ἦταν ὁ ἐγγυητὴς δημοκρατικότερης ὀργάνωσης τῆς κοινωνίας.

Τὸ Σύνταγμα μας ὀρίζει σήμερον ὅτι οἱ δικαστὲς ὑπόκεινται μόνο στὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Δὲν δεσμεύονται ἀπὸ ὑποδείξεις τῆς κυβερνήσεως καὶ δὲν πρέπει νὰ τὶς ἐφαρμόζουν. Θέση μας εἶναι ὅτι ὁ συνταγματικὸς κανὼνας νοθεύεται καὶ καταργεῖται ἀπὸ τὴν ἱεραρχικὴ ὀργάνωσιν τοῦ δικαστικοῦ σώματος καὶ τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς δικαιοσύνης.

Ἡ ἱεραρχικὴ ὀργάνωσις τοῦ δικαστικοῦ σώματος ἔχει σὰν συνέπεια ἡ συμμόρφωσις νὰ εἶναι ὁ βασικὸς κανὼνας συμπεριφορᾶς τοῦ δικαστῆ. Ὁ δικαστὴς ποὺ ἐνδιαφέρεται νὰ προαχθεῖ, θέλει νὰ ὑπηρετήσῃ σὲ ἄλλο τόπον, ἐπιθυμεῖ νὰ τοῦ ἀνατεθοῦν πῶς ἐνδιαφέροντα καθήκοντα, θὰ ἐπιδιώξῃ οἱ ἱεραρχικά προϊστάμενοί του νὰ σχηματίσουν εὐνοϊκὴ γι' αὐτὸν ἐντύπωση. Θὰ δι-

στάσει νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ τὶς συνηθισμένες λύσεις, νὰ δημιουργήσῃ προβλήματα μὲ τὶς ἀποφάσεις ἢ τὶς ἐνέργειές του, νὰ μὴ συμμορφωθεῖ σὲ συμβουλὲς ὅταν γνωρίζει ὅτι ὁ ἀντίκτυπος στὸν προσωπικὸ τοῦ φάκελο εἶναι πιθανὸς καὶ ἡ ἀρνητικὴ κρίσις τοῦ ἀνώτερου δικαστῆ θὰ τὸν ἀκολουθεῖ σὲ ὅλη τὴ σταδιοδρομίαν του. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἱκανοποιητικὴ ἐπαγγελματικὴ ἐξέλιξιν τὸν κάνει ἐπιδεκτικὸν σὲ ἐπιρροάς.

Ἡ μέχρι σήμερον πρακτικὴ τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης ἐπιβεβαιώνει σὲ κάθε προσεκτικὸν δικαστὴν ὅτι ἡ ἀνεξάρτητος στάσις δὲν ἀνταμειβεται. Ὁ δικαστὴς θὰ πληρωφῇ ὅτι οἱ ἀρνητικὲς κρίσεις γιὰ δικαστὲς ποὺ στὴ διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀθώωσαν ὁπαδοὺς τῆς ἄλλης παράταξης ἐπηρεάζαν μέχρι πρόσφατα τὶς προαγωγὰς τους. Θὰ διαπιστώνει ὅτι ἐπιθεωρητὲς ἀεροπαγίτες ἀποδίδουν ἰδιαίτερη σημασίαν στὰ παράπονα τοῦ νομάρχου καὶ τῆς χωροφυλακῆς. Θὰ μάθῃ ὅτι δικαστὲς ποὺ δὲν συμμορφώθηκαν μὲ τὶς ἐπιθυμίας τῶν ἀνωτέρων τους, ὅπως ὁ Χρ. Σαρτζετάκης, διώχθηκαν πειθαρχικά καὶ ἀπολύθηκαν.

Τὸ Σύνταγμα γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τοὺς κινδύνους αὐτοὺς προβλέπει τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς δικαιοσύνης. Οἱ προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις ἐνεργοῦνται μετὰ προηγουμένη ἀπόφασις Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου (Α.Δ.Σ.). Ἡ ρύθμιση βασίζεται στὴ σκέψιν ὅτι ὁ δικαστὴς δὲν ἔχει νὰ φοβηθεῖ τίποτε ἀν τὸν κρίνουν οἱ ὅμοιοί του, ἀρα πρόσωπα ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν κυβερνητικὰς ὑποδείξεις. Τὸ Α.Δ.Σ. ἀποτελεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἀεροπαγίτες, δηλαδή ἀπὸ πρόσωπα ποὺ κατὰ κανὸνα λόγῳ ἡλικίας, σταδιοδρομίας καὶ σχέσεων μὲ τὸν κρατικὸν μηχανισμὸν ἀνήκουν στὴ συντηρητικὴν παράταξιν. Οἱ ἀνώτατοι δικαστικοὶ περιμένουν ἀπὸ τὸ δικαστὴν σεβασμὸν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, συμπράτασιν πρὸς τὶς κατεχόμενες δυνάμεις, πίστιν στοὺς ἱεραρχικά προϊστάμενους καὶ στὴ συντηρητικὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν. Ἡ αὐτοδιοίκησις τῆς δικαιοσύνης ἀντὶ νὰ προάγῃ τὴν ανεξαρτησίαν τῆς ὑποβοηθεῖ τὸν ἀσφυκτικὸν ἐλεγχὸν τῆς μέσῃ τῆς συντηρητικῆς ἡγεσίας τοῦ δικαστικοῦ σώματος. Στὸ νομικὸν τύπον τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων ἔχουν ἐπανειλημμένα μιλῆσαι γιὰ τυραννίαν τοῦ Α.Δ.Σ. πάνω στὸ δικαστικὸν σῶμα, γιὰ «κράτος ἐν κράτει». Ἡ κατάστασις τοῦτῃ δύσκολα συμβιβάζεται μὲ δημοκρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς πολιτείας. Ὅσοι διοικοῦν τὴ δικαιοσύνην δὲν ἔχουν ἐξουσίας αὐθιγὰς καὶ πρέπει νὰ ὑπόκεινται σὲ ἐλεγχον ἀπὸ τὸ λαόν.

Ἡ ἀντίθεσις μετὰ τῶν ἀστῶν καὶ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ κράτους ἔχει πρὸ πολλοῦ ξεπεραστεῖ. Ὁ ἐλεγχος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔχει περάσει στὰ χέρια τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἡ δικαιοσύνη δὲν ἔχει πιά σὰν ἀποστολὴν τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐπέμβασις τῆς σκοπὸν ἔχει νὰ ἄρῃ δυσλειτουργικότητας τοῦ οἰκονομικοῦ

καὶ κοινωνικοῦ συστήματος καὶ νὰ προλάβῃ τὸν ἐκφυλισμὸν τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων ὥστε νὰ μὴ προκαλέσουν ἐπικίνδυνες κρίσεις. Ἀποστολὴ τῆς εἶναι νὰ συντηρήσῃ καὶ σταθεροποιήσῃ τὸ σύστημα. Ἡ λειτουργία τῆς αὐτῆς εἶναι ἀπαραίτητη σὲ μιὰ βιομηχανοποιημένη κοινωνία. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ τεχνικὴ ἐξέλιξιν δημιουργοῦν σειρά ἀπὸ ἀντιθέσεις, κρίσεις, διαμάχες τόσο ἀνάμεσα στοὺς πολίτες, ὅσο καὶ μετὰ κράτους καὶ διοικουμένων. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι θεσμοποιημένος διαιτητὴς, ὁ μεσολαβητὴς μετὰ τῶν εἰδικῶν συμφερόντων καὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας, ὁ κριτὴς γιὰ τὸ ποῖος πρέπει νὰ προστατευθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἐπιβάλλει τὸ σύστημα σὲ τρόπο ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ὁμαλὴ λειτουργία του. Ἡ δικαιοσύνη συντελεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὴ νομιμοποίησιν τοῦ συστήματος, στὴν παραδοχὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀπὸ τοὺς πολίτες.

Ὁ ἐλεγχος τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν συνεπάγεται ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀν καὶ ἀνεξάρτητη γιὰ τὸν τύπον εἶναι καὶ αὐτὴ ἐλεγχόμενη ταξικῇ. Ὁ ὅρος ταξικὴ ἔχει γιὰ πολλοὺς ἀρνητικὴ χροιά καὶ σημαίνει ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἀδέκαστη, εὐνοεῖ τοὺς ἰσχυροὺς ἀπέναντι στοὺς ἀσθενέστερους. Ἡ ἀντίληψιν τοῦτῃ εἶναι στενὴ. Ὁ ὅρος ταξικὴ δὲν συνεπάγεται οὔτε ὅτι κάθε ἀπόφασις ἐνέχει προκατάληψιν οὔτε ὅτι ὁ δικαστὴς συνειδητὰ καὶ σκόπιμα προσπαθεῖ ἀποκλειστικὰ τὰ ἀτομικὰ τοῦ συμφέροντα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνικῆς ὁμάδας ποὺ ἀνήκει. Μὲ τὸν ὅρο ταξικὴ περιγράφεται ἡ λειτουργικὴ θέση τῆς δικαιοσύνης σὲ μιὰ κοινωνίαν ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἀντιτιθεμένων τάξεων καὶ στρωμάτων. Ἐπισημαίνεται, ὅτι ὁ δικαστὴς ἐλέγχει λόγῳ τῆς θέσεώς του τὶς ταξικὲς ἀντιθέσεις μὲ ἓνα σύνολον κανόνων καὶ κυρώσεων σὲ τρόπο ὥστε τελικὰ νὰ ἐπιβεβαιώνεται καὶ νὰ ἰσχυροποιεῖται ἡ ἐξουσία τῆς κυρίαρχης στὸ σύστημα τάξεως. Διαπιστώνεται ὅτι ὁ δικαστὴς μπορεῖ μὲν νὰ ἐπιδιώκῃ ἐκεῖνον ποὺ θεωρεῖ ὡς συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀλλὰ τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς γιὰ τὸ τί συμφέρει τὸ σύνολον εἶναι προκαθορισμένα ἀπὸ τὶς ἐπιδιώξεις καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἀστικῆς τάξεως. Κοινωνιολογικὲς ἔρευνες στὴν Ἑλλάδα ἔχουν δεῖξει, ὅτι οἱ δικαστὲς ἀποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στὰ κλασσικὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ιδιοκτησίας, ὅπως ἡ κλοπὴ, ποὺ τελοῦνται συνήθως ἀπὸ «κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα» καὶ μικρότερη σὲ ἐγκλήματα περιουσιακὰ ἢ οἰκονομικὰ ὅπως ἡ νοθεία τροφίμων ἢ ἡ τοκογλυφία ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐγκληματικότητα «μέσων καὶ ἀνωτέρων στρωμάτων».

Ἡ συντηρητικὴ καὶ ἰσχυροποιοτικὴ τοῦ καθεστώτος ἀποστολὴ τῆς δικαιοσύνης δημιουργεῖ ἀφρευκτὰ στὸ σύνολον τοῦ δικαστικοῦ σώματος συντηρητικὴν νοοτροπία. Οἱ δικαστὲς θεωροῦν τὴν τάξιν καὶ σταθερότητα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ὡς ὑπατὴ ἀρ-

χή, τείνουν σε αυταρχική αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν να επιλύσουν. Συντάσσονται έτσι κατά κανόνα με την κρατική εξουσία και πάντως με τις κυρίαρχες πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις που είναι οι φορείς της κοινωνικής σταθερότητας. Οι κυβερνητικές οδηγίες είναι για τουτό τις περισσότερες φορές περιττές. Ο δικαστής προτρέπει των πιθανών εντολών. Η τακτική δικαιοσύνη βρέθηκε έτσι σε περιόδους κοινωνικής ή πολιτικής κρίσης σύμμαχος της παράταξης που μάχεται για τη συντήρησή της. Στη Χιλή υποστήριξε τη συντηρητική πλειοψηφία της Βουλής ενάντια στην έκτελεστική εξουσία, όταν η κυβέρνηση ήταν στα χέρια της άριστερας. Στη Γερμανία του μεσοπολέμου με το πρόσχημα της αντισυνταγματικότητας των νόμων υποστήριξε τη διοικητική γραφειοκρατία στην άρνησή της να εφαρμόσει τους νόμους, που ψήφισε η άριστερη πλειοψηφία της Βουλής. Στην Ελλάδα του μεσοπολέμου κάλυψε τους τρομοκρατικούς μηχανισμούς του παρακράτους και συνετέλεσε και αυτή έμμεσα στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Τα δικαστήρια διατήρησαν τα «έκτακτα μέτρα» και τη νομοθεσία του εμφυλίου πολέμου σε ισχύ δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια μετά το τέλος του. Ο πρώτος πρωθυπουργός της χούντας ήταν εισαγγελέας του Άρειου Πάγου, ο πρώτος ύπουργος Δικαιοσύνης αεροπαγίτης.

Η Δεξιά παρ' όλα αυτά δεν δείχνει ικανοποιημένη. Επιδιώκει να κατοχυρώσει τον έλεγχο της δικαιοσύνης και θεσμικά. Ένα από τα παράθυρα που επιτρέπουν επεμβάσεις είναι ο τρόπος επιλογής του αρμόδιου δικαστή.

Το άρθρο 8 του Συντάγματος για να εξασφαλίσει την ουδετερότητα και αντικειμενικότητα του δικαστηρίου, όριζε ότι κανένας δεν υπάγεται σε άλλο δικαστή από εκείνον που όριζε ο νόμος. Σύμφωνα με την αρχή αυτή θα πρέπει να υπάρχουν κανόνες που να όρίζουν ξεκάθαρα όχι μόνο ποιό είναι το αρμόδιο δικαστήριο αλλά και ποιά πρόσωπα θα συγκροτήσουν το δικαστήριο. Σήμερα τα κύρια δικαστήρια (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) της χώρας σε κάθε τμήμα ανήκουν περισσότεροι δικαστές. Ο πρόεδρος του τμήματος αποφασίζει την τελευταία στιγμή και χωρίς έλεγχο κριτήρια ποιός από τους δικαστές θα συμμετάσχει στην εκδίκαση μιάς υπόθεσης. Ο Πρόεδρος μπορεί έτσι «να συγκροτεί το δικαστήριο κάθε φορά με δικαστές της άρεσκείας τους». Η ευρεία αρμοδιότητα των προϊσταμένων των δικαστηρίων, που διακρίνει τη δικαστική μας ζωή, ήταν χαρακτηριστικό της όργανωσης των δικαστηρίων στη ναζιστική Γερμανία. Για τουτό σήμερα στην Όμοσπονδιακή Γερμανία θεωρούν την πρακτική αυτή αντισυνταγματική.

Η φιλελεύθερη κοινωνία του 19ου αιώνα πίστευε ότι ο τρόπος με τον οποίο ο δικαστής βρίσκει και εφαρμόζει το δίκαιο τον προφυλάσσει από οποιαδήποτε έπληροή. Ο δικαστής δεν έχει παρά να διαπιστώσει αν τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία του εκθέτουν οι διάδικοι, συμπίπτουν με τις προϋποθέσεις που αναφέρει ο νόμος. Συμπίπτουν τότε όφείλει να εφαρμόσει τις έννομες συνέπειες. Ο δικανικός συλλογισμός αποτελεί λίγο ως πού μηχανική εργασία. Ο

δικαστής δεν είναι υποχρεωμένος να προσφύγει σε ήθικες οικονομικές ή πολιτικές αναλύσεις, να ανατρέξει σε προσωπικές εμπειρίες και το περί δικαίου αίσθημά του.

Η εξέλιξη δεν επαλήθευσε τις ελπίδες της φιλελεύθερης κοινωνίας. Ο νόμος δεν προέρχεται από ένα καλούπι. Ακόμα και ο πιο πλήρης κώδικας καταγράφει και συστηματοποιεί απαντήσεις σε κοινωνικά προβλήματα, που δόθηκαν σε διαφορετικές εποχές και επιλύθηκαν από διαφορετικά πρόσωπα με διαφορετικές απόψεις. Είναι επόμενα αναπόφευκτο να παρουσιάζει αντιφάσεις, κενά, επαναλήψεις. Ο δικαστής πρέπει να επέμβει ο ίδιος για να αντιμετωπίσει τις περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται, να συγκεκριμενοποιήσει τις αμφοτερόπλευρες έννοιες, να εκτιμήσει στοιχεία, τα οποία δεν του προσδιόρισε ο νομοθέτης. Πρέπει να αναπλάσει τον κανόνα, να τον προσαρμόσει προς την περίπτωση διευκρινίζοντας τις ασάφειες, επιλύοντας τις αντιφάσεις, συμπληρώνοντας τα κενά. Η απόφασή του δεν είναι ούτε μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιάς αυτοματοποιημένης διαδικασίας στην οποία η μόνη εργασία τους περιορίζεται σε συγκρίσεις. Ο δικαστής δεν είναι ο εργάτης που βρίσκει ποιόν από τους μοχλούς που του παρέχει ο νόμος πρέπει να κινήσει ώστε η νομική μηχανή να παραγάγει έτοιμο το αποτέλεσμα. Η απόφασή του εξαρτάται και από προσωπικές αξιολογήσεις, επιθυμίες, κοινωνικο - οικονομικές αντιλήψεις και συναισθηματικές αντιδράσεις. Ο νόμος είναι ένα από τα στοιχεία που λαμβάνει υπόψη του ίσως το σημαντικότερο αλλά όχι το μόνο. Το κείμενο του νόμου δεν καθορίζει την έρμηνεία και εφαρμογή του. Ο δικαστής προσδιορίζει καθημερινά και διαμορφώνει το δίκαιο.

Ο δικαστής που διαμορφώνει το δίκαιο δεν ενεργεί διαφορετικά από την κυβέρνηση που προτείνει τους νόμους στη Βουλή ή τη νομοθετική εξουσία που τους αποφασίζει. Δεν είναι ούδέτερος αλλά επιδιώκει με την απόφασή του να επηρεάσει την κοινωνική πραγματικότητα. Είναι μικρονομοθέτης. Δρά πολιτικά. Πρέπει επόμενα να υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο όπως κάθε άλλος φορέας κρατικής εξουσίας.

Η συντηρητική παράταξη αρνείται με πάθος τον πολιτικό χαρακτήρα της δικαστικής δραστηριότητας. Θέλει με το μανδύα της απολιτικής δικαιοσύνης να συγκαλύψει την προστατευτική για τις κατεστημένες δυνάμεις λειτουργία της δικαιοσύνης και να αποτρέψει κάθε κριτική. Ο ύπουργός Δικαιοσύνης δήλωσε πρόσφατα στη Βουλή, ότι «δεν είναι όρθον να άσκειται ο έλεγχος δημοσία των δικαστικών αποφάσεων». Η στάση αυτή έχει οδηγήσει όμως τη δικαιοσύνη, σε βαθειά κρίση. Δεν μπορεί ούτε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιάς εξελισσόμενης βιομηχανικής κοινωνίας, ούτε να δημιουργήσει αίσθημα έμπιστοσύνης στους πολίτες.

Όταν η ελληνική οικονομία είχε έντονο άγροτικό χαρακτήρα και ο καπιταλιστικός τρόπος όργανωσης δεν είχε επεκταθεί πέρα από τα κύρια άστικά κέντρα οι δικαστικές διαφορές είχαν περιορισμένη κοινωνική σημασία. Ο δικαστής άσκούσε κύρια τον παραδοσιακό του ρόλο του ποινικού δικαστή, του διαιτητή σε οικογενειακές αντι-

δικίες, του ρυθμιστή κτηματικών διαφορών. Η όλο και πιο στενή σύνδεση της ελληνικής οικονομίας με τα ανεπτυγμένα βιομηχανικά κράτη και η επέκταση του καπιταλιστικού τρόπου όργανωσης, έχουν μεταβάλλει τα χαρακτηριστικά της νομοθεσίας και έχουν επηρεάσει αισθητά το ρόλο του δικαστή.

Ο δικαστής της φιλελεύθερης κοινωνίας ήταν ο άστος προύχοντας που δικαιοδοτούσε με ήρεμία και άπλετο χρόνο στη διάθεσή του, γνώριζε καλά το δίκαιο, είχε επίγνωση της σημασίας των αποφάσεών του και συνειδητά επεδίωκε την προάσπιση των φιλελεύθερων αρχών. Ο σημερινός δικαστής είναι ο τεχνοκράτης νομικός ο ενταλαμένος με τη διαχείριση των όλο και πιο πολύπλοκων και πιεστικών προβλημάτων της καπιταλιστικής κοινωνίας. Είναι υποχρεωμένος και να συνδράμει τη διοίκηση κατά την εφαρμογή μιάς πληθώρας ειδικών νόμων και να υποκαταστήσει τη Βουλή όταν άδρανεϊ στην επίλυση σημαντικών κοινωνικών διενέξεων. Ο δικαστής είναι κατά κανόνα άπαράσκευος να αντιμετωπίσει αυτή την εξέλιξη και να καθοδηγήσει τη ριζική αλλαγή του νομικού πλαισίου. Δεν έχει συλλάβει την κοινωνική μεταβολή που επήλθε. Η νομική παιδεία του είναι έλληπής. Του λείπει η πληροφόρηση για το ισχύον δίκαιο. Δεν έχει έποπτεία της κοινωνικής πραγματικότητας και δεν είναι σε θέση να σταθμίσει την επίπτωση των αποφάσεών του. Η μέθοδος κοινωνικο - οικονομικής ανάλυσης με την οποία εργάζεται είναι υποτυπώδης. Τα δικαστήρια δεν του παρέχουν ούτε καν τον τεχνικό εξοπλισμό για να ανταποκριθεί στις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες. Η στάση του χαρακτηρίζεται επόμενα από φυγή μπροστά στα προβλήματα. Καταφεύγει στην τυπολατρεία, τον νομικισμό, την ένασχόληση με λεπτομέρειες και παραβλέπει την ουσία των διαφορών. Οι υποθέσεις χρονίζουν, οι αποφάσεις αναπαράγουν τα προβλήματα, η εφαρμογή του νόμου γίνεται όλο και πιο δύσκολη, ο πολίτης είναι όλο και πιο άπροστάτευτος. Οι καταπιεστικές κοινωνικές και οικονομικές δομές ισχυροποιούνται, η πολυπλοκότητα του συστήματος αυξάνει, οι πολίτες είναι όλο και λιγότερο σε θέση να αντιδράσουν. Για το κοινό η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης αποτελεί κάτω από τις προϋποθέσεις αυτές εύχολόγιο. Σύμφωνα με μιά σφυγμομέτρηση που δημοσιεύτηκε πρόσφατα στον Τύπο η πλειοψηφία των προσώπων που ρωτήθηκαν δέχονται ότι ο δικαστής ούτε ανεξάρτητος από την πολιτική εξουσία ούτε άδέκαστος είναι.

Το αίτημα για ανεξαρτησία της δικαιοσύνης εκφράζει και συντελεί στη διάκριση ανάμεσα στο άτομο - πολίτη και στις συλλογικές μορφές όργανωσης, διάκριση που αποτελεί βασικό στοιχείο της ατομικής έλευθερίας. Το συγκεκριμένο πολιτικό του περιεχόμενο πρέπει όμως να καθοριστει σήμερα σε σχέση με τις εξελίξεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Το αίτημα για ανεξάρτητη δικαιοσύνη έχει την έννοια καταγγελίας και προγραμματικής αρχής όταν η συντηρητική παράταξη χρησιμοποιεί τη δικαιοσύνη όλο και περισσότερο για τη δόμηση ενός αυταρχικού κράτους και το δικαστικό σώμα δεν αντιδρά αλλά συνεργάζεται στην προσπάθεια αυτή. Αποτελεί καταγγε-

λία της όλο και πιο πιεστικής κυβερνητικής επέμβασης και της όπισθοδρομικής νοοτροπίας των δικαστών. Έκφραζει την απαίτηση για τη μεγαλύτερη δυνατή ουδετερότητα της δικαιοσύνης στην καθημερινή πολιτική διαμάχη και για σεβασμό της λαϊκής θέλησης όπως εκδηλώνεται στις προβλεπόμενες συνταγματικές διαδικασίες. Οι όποιεςσδήποτε καταγγελίες δεν πρόκειται βέβαια να εξασφαλίσουν την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, τη στιγμή κρίσιμων επιλογών. Η έλευθερία μας και η δημοκρατική εξέλιξη της κοινωνίας δεν μπορεί να άφαιρεθεί μόνο στη δικαιοσύνη. Έξαρτάται από την επαγρύπνηση των ιδίων των πολιτών, την οργάνωσή τους σε πολιτικούς φορείς, την κινητοποίηση και πληροφόρηση της κοινής γνώμης. Παρ' όλα αυτά ο περιορισμός των κυβερνητικών επεμβάσεων και των επιρροών των κυρίαρχων οικονομικών συμφερόντων στην άποψη της δικαιοσύνης πρέπει να παραμείνει πρωταρχική επιδίωξη των προοδευτικών δυνάμεων. Η εξασφάλιση μεγαλύτερης εύχερίας δράσης του δικαστή είναι ένα βήμα για να μη χρησιμοποιείται η δικαιοσύνη ως πολιτικό όργανο της δεξιάς.

Προϋπόθεση μεγαλύτερης ανεξαρτησίας είναι η πολιτικοποίηση. Πολιτικοποίηση δεν σημαίνει ούτε κομματικοποίηση ούτε μεταφορά της καθημερινής πολιτικής διαμάχης στα δικαστήρια. Πολιτικοποίηση σημαίνει πρώτα απ' όλα γνώση των κοινωνικών αιτίων της δικαστικής απόφασης. Όπως αναφέρθηκε, η έρμηνεία του νόμου δεν αποτελεί κατά κανόνα ανάπτυξη με τη βοήθεια λογικών συλλογισμών του περιεχομένου του αλλά δημιουργία νέας ρύθμισης με άφορμή την έκδικαζόμενη περίπτωση. Η έρμηνεία που δίνει ο δικαστής εντάσσεται σε μια γενικότερη πολιτική θεώρηση, εκφράζει τις παραστάσεις του για την τάξη που πρέπει να επικρατεί στην κοινωνία. Κάτω από τις συνθήκες αυτές επιβάλλεται να διαπιστώνεται ο πολιτικός συλλογισμός, που οδήγησε στη λήψη της απόφασης, να ελέγχεται και να υπόκειται σε κριτική. Μόνο με τον τρόπο αυτό και ο δικαστής αλλά και ο νομικός σχολιαστής της απόφασης θα συνειδητοποιήσουν τις πολιτικές επιπτώσεις της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Η πολιτικοποίηση θα συμβάλλει ώστε ο σημερινός πολιτικός επηρεασμός της δικαστικής πρακτικής που συγκαλύπτεται κάτω από τη δήθεν άπολιτικότητα της δικαιοσύνης και είναι για αυτό ανέλεγκτος να υπαχθεί και σε δημόσιο έλεγχο και στους φραγμούς που επιβάλλει η δημόσια συζήτηση.

Πολιτικοποίηση σημαίνει θεώρηση των κανόνων δικαίου στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Το δικαίο της φιλελεύθερης κοινωνίας είχε εκπονηθεί και διαμορφωθεί με βάση ένα πρότυπο ανύπαρκτο στην πραγματικότητα. Θεωρούσε όλους τους ανθρώπους οικονομικά ίσους στον ίδιο βαθμό ελευθέρους από ανάγκες και έξ βασιζομένους στη διαπίστωση και υπεράσπιση των συμφερόντων τους. Η νομική ρύθμιση της αστικής - φιλελεύθερης εποχής δεν μπορεί να ισχύει σε μια κοινωνία που θέλουμε να ανταποκρίνεται σε δημοκρατικές αρχές. Πρέπει να επαναφέρουμε το δικαίο από το γενικό και αφηρημένο στο συγκεκριμένο

έπιπεδο της καθημερινής πραγματικότητας, από τον σχηματοποιημένο πολίτη στον άνθρωπο όπως πραγματικά είναι, από την ιδεατή κοινωνία στην κοινωνία της ανισότητας και των προνομίων. Πολιτικοποίηση του δικαίου σημαίνει συνειδητοποίηση της πραγματικότητας όπως είναι και όχι όπως διαγράφεται μέσα από τους νομικούς κανόνες. Σημαίνει συνειδητοποίηση των σχέσεων εξουσίας, τις οποίες δημιουργούν οι νομικές ρυθμίσεις και του ρόλου, τον οποίον εκπληρώνουν για τη συντήρησή τους οι κανόνες δικαίου. Ένας Γάλλος αντιστασιακός απέυθυνόμενος στους συναδέλφους του δικαστικούς εξέφρασε την ίδια σκέψη πολύ πιο μαχητικά και με κάποια υπερβολή. «Να είστε μεροληπτικοί, να είστε προκατειλημμένοι υπέρ της γυναίκας και κατά του συζύγου, υπέρ του παιδιού κατά του πατέρα, υπέρ του όφειλētu κατά του πιστωτού, υπέρ του εργάτη κατά του εργοδότη, υπέρ του κλέφτη κατά της άστυνομίας, υπέρ του κατηγορούμενου κατά της δικαιοσύνης».

Η κριτική ανάλυση είναι απαραίτητο βήμα της πολιτικοποίησης. Δεν φτάνει όμως. Χρειάζεται ένα δεύτερο θετικό βήμα. Τον αγώνα για να μεταλλάξουμε την φιλελεύθερη - ατομιστική (καπιταλιστική) σε μια δημοκρατική - κοινωνική (σοσιαλιστική) πολιτεία να προχωρήσουμε από την τυπική στην ουσιαστική δημοκρατικοποίηση της κοινωνίας μας. Στον αγώνα αυτό πρέπει να κατανοήσουμε και να διαμορφώσουμε το δικαίο ως στοιχείο πολιτικής δράσης και μεταβολής. Πολιτικοποίηση συνεπάγεται και τη δημιουργία ενός νέου δικαίου, δικαίου μιας σύγχρονης πολιτικοποιημένης κοινωνίας.

Για να πετύχουμε τη δημοκρατικότερη λειτουργία της δικαιοσύνης πρέπει να καταργήσουμε ή να μεταβάλλουμε τις ρυθμίσεις που καθιερώνουν σήμερα την αυταρχική οργάνωσή της. Η συντεχνιακή αυτονομία που συνεπάγεται ο θεσμός του Άνωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου, η αυστηρή ιεραρχία, οι έκτεταμένες αρμοδιότητες των προέδρων των δικαστηρίων αποτελούν εμπόδια για τον πλουραλισμό και τη συζήτηση στο δικαστικό σώμα. Το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα είχε προτείνει τα μέλη του Α.Δ.Σ. να αποτελούνται από μέλη που εκλέγει το σύνολο των δικαστών και από μέλη που εκλέγει η Βουλή. Η ολομέλεια των δικαστών κάθε βαθμού σε κάθε δικαστήριο ν' αποφασίζουν πάνω σ' όλα τα θέματα λειτουργίας του δικαστηρίου και να κατανέμουν την υπηρεσία ανάμεσα στα μέλη τους. Ο βαθμός να είναι ανεξάρτητος από την ύπευθυνότητα στο δικαστήριο. Οι αρμοδιότητες του προέδρου να ανατίθενται εκ περιτροπής σε κάθε μέλος του δικαστηρίου. Το σύστημα των κρίσεων και των προαγωγών θα έπρεπε να επανεξετασθεί. Θα έπρεπε ιδίως να μελετηθεί, εάν είναι δυνατό οι θέσεις στα δικαστήρια δευτέρου και τρίτου βαθμού να πληρούνται ελεύθερα με δημόσιο διαγωνισμό και όχι υποχρεωτικά από υπάρχοντες δικαστές με τη διαδικασία των προαγωγών.

Στη δημοκρατικότερη λειτουργία της δικαιοσύνης θα συνέβαλε η συζήτηση των νομικών προβλημάτων μέσα στο δικαστικό σώμα και η ανοιχτή συζήτηση και κριτική των αποφάσεων. Η κριτική κατά την επί-

σημη άποψη είναι ελεύθερη. Όμως αν κρίνει κανείς από τη μορφή των σχολίων στα νομικά περιοδικά αποτελεί την εξαίρεση και όχι τον κανόνα. Όπου υπάρχει περιορίζεται σε αυστηρή τεχνική επιχειρηματολογία και αποφεύγει με επιμέλεια να αναλύσει κοινωνικοοικονομικές πλευρές του προβλήματος. Ο φόβος δυσμενών επαγγελματικών επιπτώσεων περιορίζει δικαστές και δικηγόρους. Το συνεχές έγκωμιο της δικαιοσύνης προάγει όμως μόνο τη δικαστική κουφότητα και αυθαιρεσία.

Η συνδικαλιστική οργάνωση των δικαστών θα αποτελούσε τέλος αποφασιστικό βήμα για να συνειδητοποιήσουν οι δικαστές την κοινωνική σημασία του ρόλου τους και τα προβλήματα του κλάδου τους. Στη Γαλλία η δημιουργία του «συνδικάτου του δικαστικού σώματος» οδήγησε και σε περισσότερη ανεξαρτησία των δικαστών και σε εφαρμογή του δικαίου πιο σύμφωνη με αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ - Περίοδος Β' - Άριθμ. Φύλλου 45, 46. Μηνιαία έκδοση της Νέας Κίνησης Δικηγόρων Αθήνας. Διευθυντής Σύνταξης Ευάγγελος Ι. Μαχαίρας.

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ: Άριθμ. Φύλλου 2 - Δεκέμβρης 79. Έκδοση του τμήματος δικηγόρων της ΠΠΕΚΤ. Υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο Βαγγέλης Μαργώνης.

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ: Τεύχη 112, 113, 114. Μηνιαίο Έπίσημο όργανο του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδος. Έκδότης Νίκος Γρατσάς.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ Π.Ε.Δ.Μ.Η.Ε.Δ.Ε.: Τεύχος 1. Διμηνιαία έκδοση της Πανελληνίας Ένωσης Διπλωματούχων Μηχανολόγων - ηλεκτρολόγων Ε.Δ.Ε. Έκδότης Γιάννης Ιασονίδης.